Jüdische Pester Zeitung.

אויף דיעזע צייטונג קאנן מאן יעדען טאג פרענומערירען אונטער דער פרענומעראציאָנס-בעדינגונגען מיט דעם עקספעדיציאָנס דעס ערשטען בלאטטעס.
דיא רעדאקציאָן בעפינדעט זיך אין פעסט וואייטצנער בולוואר נומ' 29 וואָהין מאן אויך דיא פרענומעראציאָנסגעלדער צו זענדען בעליעבע.

יידישע פעסטער צייטונג

דיעזעס בלאטט ערשיינט דריימאל וועכענטליך
מאָנטאג, מיטטוואך אונד פרייטאג, אונד קאסטעט
פיר עסטעררייך-אונגארן
גאנציעהריג 10 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. — קר. ע. וו.
פירטעליעהר. 2 גולד. 50 קר. ע. וו.
פיר'ס אויסלאנד
גאנציעהריג 11 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. 50 קר. ע. וו.
פירטעליעהר. 2 גולד. 75 קר. ע. וו.

Nr. 37, צוועלפטער יאהרגאנג | פעסט, פרייטאג יד ניסן ה.ת'ר'ם. | Pest, den 26. März 1880.

דיא יידישע קאָנפערענץ.

וויר האבען אין פאָריגער נומער קורץ מיטגעטהיילט, דאס דיא אם 22-טען דיעזעס אים קולטוס-מיניסטעריאום שטאטטגעהאבטע יידישע קאָנפערענץ אָהנע רעזולטאט געבליעבען. דא איבער קיינע איינציגע דער צור בעראטהונג געלאנגטען פראגען איין בעשלוס געפאסט וואָרדע. וויר האבען איך דיא פערזאָנען נאמהאפט געמאכט, דיא אויס דען פערשיעדענען יידישען פארטייען אן דיעזען בעראטהונגען טהיילגענאָממען. דא דיא אנגעלעגענהייט יעדאך פיר זעממטליכע יודען אונגארנס אונד זיעבענבירגענס פאָן האָהער וויכטיגקייט איזט, וואָללען וויר איך דען גאנג דער פערהאנדלונגען, וויא זעלבע איך אין אללען פאָליטישען בלעטטערן פעראָפפענטליכט וואָרדען, היער אויספיהרליך צור דארשטעללונג ברינגען.

מיניסטער טרעפאָרט, דער דען פאָרזיץ פיהרטע, ריכטעטע אן דיא אנוועזענדען העררען פאָר אללעם פאָלגענדע פראגע: „וויא זאָלל דיא אויפזיכטס-קאָממיססיאָן איבער דאס ראבבינער-סעמינאר אונד דיא לעהרער-פרעפאראנדיע צוזאממענגעזעטצט זיין, דאמיט זעממטליכע איזראעליטען דעס לאנדעס, אָהנע אונטערשיעד דער ריכטונג, דיעזע אינסטיטוטע בענוטצען קאָננען?"

הערר איגנאץ רייך ערווידערטע הירויף: „עס בעריהרט דיעזע פראגע דאס אינטערעססע צווייער קאָנפעססיאָנען. דא אבער דיא פראגע איינע רעליגיאָזע איזט, זאָ קאנן איך מיך אין קיינערליא פערהאנדלונגען איבער דיעזעלבע איינלאססען."

מיניסטער טרעפאָרט זאגטע: „עס האנדעלט זיך ביי דיעזער פראגע ניכט אום דיא רעליגיאָן, זאָנדערן בלאָס אום דען אונטערריכט. דא איך פיעלע זאָהנע אָרטהאָדאָקסער עלטערן זאָוואָהל דאס סעמינאר, אלס איך דיא לעהרער-פרעפאראנדיע בעזוכען?" —

אלס הערר רייך דיא וואָרטע וויעדערהאָלט אויסשפראך: „וויר קאָננען אונזערע קינדער אין דיעזע אנשטאלטען ניכט שיקען" — פראגטע דער מיניסטער: „אונד איז איינע שטאאטס-פרעפאראנדיע דירפען דיא אָרטהאָדאָקסען יא איהרע זאָהנע שיקען?" הערר רייך ערווידערטע הירויף: „אין דיא פערהאנדלונג דיעזער פראגע קאָננען וויר אונס עבענפאללס ניכט איינלאססען."

הערר אלאדאר מאָלנאר מאכטע נון פאָלגענדען פאָרשלאג: „דאס מיניסטעריאום מאָגע פיר דיא לעהרער-פרעפאראנדיע אונד אויך פיר דאס ראבבינער-סעמינאר איינע אויפזיכטס-קאָממיססיאָן אָדער איינען דירעקציאָנס-ראטה ערנעננען, אין וועלכע קאָרפּערשאפט מיטגליעדער אויס אללען יידישען פארטייען דעס לאנדעס הינינצוציעהען וועהרען." —

הירויף נאהם הערר דר' הירשלער דאס וואָרט אונד זאגטע: „איך האבע ניכטס דאגעגען, דאס אין דיא אויפזיכטס-קאָממיססיאָן איבער דאס סעמינאר אונד דיא לעהרער-פרעפאראנדיע אויס אללען יידישען פארטייען דעס לאנדעס מיטגליעדער הינינגעוועהלט ווערדען. איך מוס אינדעס דארויף אויפמערקזאם מאכען, דאס דאך זאָלכע פערזאָנען היעפאָן אויסגעשלאססען בלייבען מיססען, פאָן דענען עס אללגעמיין בעקאנט איזט, דאס זיא דיא בילדונג ניכט פאָרדערן וואָללען."

דער שטאאטס-סעקרעטער טאָנארקי איזט דער מיינונג, דאס צווייא דירעקציאָנס-ראטהע צו ערנעננען וועהרען: דער איינע פיר דאס סעמינאר אונד דער אנדערע פיר דיא פרעפאראנדיע, דא זיינער אנזיכט נאך דיא אָרטהאָדאָקסען זיך צור טהיילנאהמע אן דער לעהרער-פרעפאראנדיע וואָהל דאך ענטשליעסען דירפטען.

דא קיינער צו דיעזער אנגעלעגענהייט מעהר דאס וואָרט ערגריפף, ריכטעטע מיניסטער טרעפאָרט אן דיא אנוועזענדען העררען איינע צ ו ו י י ט ע פראגע, וועלכע אויף דיא שול-סובווענציאָנען זיך בעצאָג. ער זאגטע: „אין וועלכער ווייזע זאָלל יענער טהייל דער שולפאָנדס-ערטרעגניססע, דער צור אונטערשטיטצונג פאָן פאָלקסשולען בעשטיממט איזט, אונטער דיא איינצעלנען געמיינדען פערטהיילט ווערדען? איך דארף גערנע דיא אנזיכט דער אנוועזענדען העררען איבער דיעזען פונקט. וואס יעדאך מיך בעטריפפט, זאָ העטטע איך דיא אבזיכט, דיא איינצעלנען געמיינדען דורך דיא בעהאָרדען צו פערשטענדיגען, דאס זיא איהרע סובווענציאָנס-געזוכע ניכט מעהר אן דיא קאנצלייען, זאָנדערן דורך דיא שול-אינספעקטאָרען דירעקט אנ'ס קולטוס-מיניסטעריאום ריכטען; דיא שולאינספעקטאָרען ווערדען איהרע גוטאכטען איבער דיא געזעטצליכקייט אונד אונטערשטיטצונגס-ווירדיגקייט דער איינצעלנען שולען אבגעבען, וואָראן דאס ק ו ל ט ו ס-מ י נ י ס ט ע ר י א ו ם זעלבסט דיא סובווענציאָנס-געזוכע ערלעדיגען ווירדע: איבעריגענס בין איך דער מיינונג, דאס דיא קליינען סובווענציאָנען פאָן 50 ביז 100 גולדען אויפהאָרען מיססען. דא זאָלכע קליינע סוממען צור ערהאלטונג דער שולען וועניג נוטצען אונד דאס געלד אומזאָנסט צערשפּליטטערט ווירד. עס זאָללען ליעבער וועניגע געמיינדען גראָססערע אונטערשטיטצונגס-בעטרעגע ערהאלטען, וואָדורך מינדעסטענס דיעזע צוועקמעסיגע שולען האבען קאָננטען."

דיעזער אנזיכט דעס מיניסטערס שטיממטע דר' הירשלער פריידיג ביי, אינדעם ער זאגטע: „איך איך בין פיר דיעזע ארט דער פערטהיילונג דער שול-סובווענציאָן. דער מיניסטער ברויכט בלאָס דיא גוטאכטען דער שולאינספעקטאָרען צו בעריקזיכטיגען אונד האט אויף דיא איינמענגונג דער קאנצלייען אין דיעזע אנגעלעגענהייט קיינע ריקזיכט צו נעהמען." —

דיא העררען מארטין שווייגער, דר' סימאָן אונד אלאדאר מאָלנאר שטיממטען עבענפאללס דעם ערוועהנטען פאָרשלאגע דעס קולטוס-מיניסטערס ביי. הערר מאָלנאר פיגטע יעדאך נאָך פאָלגענדעס הינצו: „דאס מיניסטעריאום מוס איינען ט ע ר מ י ן פעסטזעטצען, ביז צו וועלכעם דיא געמיינדען דורך דיא שולאינספעקטאָרען איהרע סובווענציאָנס-געזוכע אן דאס מיניסטעריאום איינצוזענדען העטטען. איך ווינשע אבער, דאסס דאס מיניסטעריאום ניכט בלאָס דיא ערלעדיגונג דער געזוכע זעלבסטשטענדיג, אָהנע הינינמענגונג דער קאנצלייען, פאָרנעהמע, זאָנדערן וואָללע איך דיא געלדער דען געמיינדען ניכט דורך דיא קאנצלייען, זאָנדערן דורך דיא שטייער-אמטער אויסגעפאָלגט ווערדען. איבעריגענס ווינשע איך, דאס אויס יענעם טהיילע דער שולפאָנדס-ערטרעגניססע, וועלכער צו פאָלקס-שולצוועקען בעשטיממט איזט, איינע בעשטיממטע סוממע צור הערויסגאבע פאָן יידיש-קאָנפעססיאָנעללען שולביכערן אונד פיר איינע אונגארישע איבערזעטצונג דער ביבעל (תנ"ך) פערוועגדעט ווערדע."

נון ריכטעטע מיניסטער טרעפאָרט אן דיא אנוועזענדען העררען איינע ד ר י ט ט ע פראגע אין אנגעלעגענהייט דעס טויבשטוממען-אינסטיטוטס. בעקאנטליך ערהאלט נעמליך דאס איזראעליטישע טויבשטוממען-אינסטיטוט אין וויען אויס דעם יידיש-אונגארישען שולפאָנדע איינע בעדייטענדע סוממע יעהרליך, וואָפיר עס איך יידישע טויבשטוממע קינדער אויס אונגארן אויפנעהמען מוס. דא נונמעהר איך אין פעסט איינע זאָלכע יידישע טויבשטוממען-אנשטאלט עקסיסטירט, ערזוכטען דיא קאָנגרעסלער, דאס יענער בעטראג אויס דעם יידיש-אונגארישען שולפאָנדע, וועלכען ביזהער דאס וויענער אינסטיטוט ערהיעלט, דער פעסטער טויבשטוממען-אנשטאלט צוגעוויעזען ווערדען מאָגע, דא עס דאָך פאָרטהיילהאפטער איזט, דאס יידישע טויבשטוממע קינדער אויס אונגארן אין פ ע ס ט, ניכט אבער אין ו ו י ע ן איהרע אויסבילדונג ערהאלטען! דיא אָרטהאָדאָקסען ווינשטען יעדאך אין איהרער פעטיציאָן אן דען מיניסטער, דאס דער ערוועהנטע בעטראג ניכט דעם פעסטער טויבשטוממען-אינסטיטוטע צוגעוויעזען ווערדע, וויל דיא אָרטהאָדאָקסען דאסזעלבע ניכט בענוטצען דירפען! — איך מאכטע אלזאָ גערנע וויססען: וואָרום דיא אָרטהאָדאָקסען דאס וויענער אינסטיטוט פיר רעליגיאָז שטאטטהאפט, דאס פעסטער הינגעגען פיר רעליגיאָז אונשטאטטהאפט ערקלערען? . ."

הערר איגנאץ רייך ערווידערטע הירויף: „עס איזט דיעס וויעדער איינע רעליגיאָזע פראגע, צו דער עס שווער צו שפרעכען איזט. דער הערר מיניסטער האט זיך ניע אין רעליגיאָזע זאכען הינייגעמענגט. איך מיססטע מיך אויף דען „שלחן ערוך" אונד אויף אנדערע „קאָריצעס" (פוסקים) בערופען, אונד דאס איזט שווער."

הערר דר' הירשלער זאגטע נון: „איך מאכטע עס ווינשען, דאס דער הערר פאָררעדנער דיא „רעליגיאָזען אונטערשיעדע" צווישען דעם פעסטער אונד דעם וויענער טויבשטוממען-אינסטיטוטע גענוי בעצייכנע. ווען דאס וויענער טויבשטוממען-אינסטיטוט ווירקליך איינע רעליגיאָזערע ריכטונג האט, זאָ ווערדען וויר גערנע דאפיר זאָרגע טראגען, דאס איך דאס פעסטער אינסטיטוט דיעזע ריכטונג אננעהמע, דאמיט דיא אָרטהאָדאָקסען געגען דיא בענוטצונג דיעזעס אינסטיטוטס קיינע איינווענדונג האבען!"

דא ערהאָב זיך הערר רייך, דער אויף דיא אומגעשטאלטונג דעס טויבשטוממען-אינסטיטוטס ניכט איינגעהען וואָללטע, אונד ערווידערטע: „איך רעדע ניכט גערן פאָן דיעזעם געגענשטאנדע. איך וויל יא ניעמאנדען בעליידיגען. עס שטעהט יעדאך צו בעפירכטען, דאס ווען איך מיינען שטאנדפּונקט גענוי אנגעבע, דיא אנוועזענדען מיטגליעדער דער קאָנגרעס-פארטייא זיך פערלעטצט פיהלען." — נאכדעם דר' הירשלער פערזיכערטע, דאס ניעמאנד דורך דיא אויסערונגען דעם העררן רייך זיך בעליידיגען ווירדע, ערווידערטע דיעזער: „עס איזט טהאטזאכע, דאס וויר דיא אמטסהאנדלונגען דער קאָנגרעס-ראבבינער אונד קאָנגרעס-שוחטים ניכט בענוטצען דירפען, דא דיעס אונס פ ע ר ב אָ ט ע ן איזט, וועהרענד דיא אמטס-האנדלונגען דער וויענער ראבבינער אונד שוחטים אונס נ י כ ט פערבאָטען זינד! ווען אונזער „שוחט" צו איינער קאָנגרעס-געמיינדע געהט, זאָ דירפען וויר פאָן זיינער „שחיטה" ניכטס מעהר גענייעססען: דאס איזט ג ע ז ע ט ץ! דעסהאלב דירפען וויר אונזערע קינדער אין דאס פעסטער טויבשטוממען-אינסטיטוט אונטער קיינער בעדינגונג שיקען. וויר בעדויערן וואָהל, אונזערע קינדער נאָך וויען שיקען צו מיססען. אלליין וויר קאָננען דיעס ליידער ניכט מעהר פערמיידען, זאָלאנגע וויר היער

געמעלך זיינעם לעבען דאדורך איין געוואלטזאמעס ענדע געמאכט, דאס ער זיך מיט איינעם שארפֿען קיכען-מעססער דען האלז דורכשניטט. דיעזער זעלבסט-מאָרד וואורדע פֿאָרגען פֿרייטאג פֿעראיבט. זעהר צעררימטעטע פֿערמאָגענס-פֿערהעלטניססע וואַרען דיא אורזאכען, דאס דיעזער אללגעמיין געאכטעטע מאנן פֿאָן האָהער בילדונג זעלבסט האנד אן זיך געלעגט האט. טראָטץ אללער אנשטרענגונגען קאָננטע זיך געמעלך דער אונגליקליכע בעאמטע איים דער געוואלט דער וואיבערער ניכט בעפֿרייען אונד זאה קיינע אנדערע ערדעטטונג פֿאָן דען עווינען פֿערלעגענהייטען אלס — דען זעלבסט-מאָרד. זאָנטאג וואורדע דער אונגליקליכע בעערדיגט. אלס מאן יעדאָך דען טאָדטען קארפּער עבען איים דער וואָהנונג טרוג, קאם איין דיענער דעם פֿינאנץ-מיניסטעריאמס מיט איינעם פֿערזיגעלטען אמטס-בריעפֿע, דער דען פֿינאנץ-ראטה שטערנאָ זוכטע. דיא פֿרייא איבערנאהם דען בריעף אונד ערבראך דענזעלבען זאָגלייך. דיעזער בריעף וואר יעדאָך ניכטס אנדערעס אלס איינע צושריפֿט דעם פֿינאנץ-מיניסטערס אן העררן שטערנאָ מיט דער נאכריכט, דאס הערר שטערנאָ צום אָבער-פֿינאנץ-ראטהע ערנאננט וואורדע מיט דעם געהאלטע פֿאָן 5800 גולדען. מאן קאנן זיך נון דיא פֿערצווייפֿלונג לייכט דענקען, אין וועלכע דיא פֿאמיליע דעם אונגליקליכען דורך דיעזען בריעף פֿערזעטצט וואורדע.

* (איינע מאַרדעריין איים טוגענד.) אים ביקארעסט ווירד בעריכטעט: דער יודישע רעגאַליען-פעכטער אין איינעם בענאכבארטען דאָרפֿע, איין יונגער מאנן פאָן קוים 23 יאהרען, האט זיך איים פֿאריז איין וואנדער-שאָנעס וויב געבראכט, דיא אין איינעם אלטער פֿאָן 16 ביז 17 יאהרען שטעהט אונד פֿאסט איינעם קינדע גלייכזיעהט. מאן גלייבטע, דיא יונגע פאריזערין ווערדע איין לייכטזינניגעם לעבען פֿיהרען, אונד דער רעגאַליען-פעכטער ערהיעלט פֿאָן מאנכער זייטע פֿאָרוואַרפֿע דאריבער, דאס ער איינע פאריזערין געהייראטעט. אללייז דאס גראָסע פאריז, וועלכעס אלס זיטטענלאָז אונד לייכטזינניג פֿעררופֿען איזט, קאנן טראָטצדעם אויך אין טוגענדהאפֿטעם פֿרויענצימער איינציוויזען האבען. דאפֿיר ליעפֿערטע עבען דיעזע יונגע פֿרויא דעם רעגאַליען-פעכטערס דען שאָנסטען בעווייז. דער זאָהן איינעס זעהר רייכען „באָיארען" (רומענישען עדעלמאננס) פֿערליעבטע זיך נעמליך אין דיא רייצענדע יונגע פֿרויא. דער יונגע מאנן קאם אָפֿט צום רעגאַליען-פעכטער אינ'ס הויז, דער דען רייכען קאוואליער אים פֿריכט פֿאָר ראכע ניכט צו בעליידיגען וואגטע. איינעס טאגעס מוססטע דער רעגאַליען-פעכטער אין געשעפֿטס-אנגעלעגענהייטען פֿערריזען. דער יונגע באָיאר גלייבטע נון, דער אייגענבליק זייא געקאָממען, אים זיך דער היבשען יודישען פֿרויא צו נעהערען, דיא איך ער אלס איינע לייכטזינניגע פאריזערין בעטראכטעטע, דיא איהם קיינען ווידערשטאנד לייסטען דירפֿטע. דאָך דער מאַני אירדטע זיך געוואלטיג. אלס דיא יונגע פֿרייא פֿאָם געשעפֿטע איים דען פֿרעמדען באָיארען ערבליקטע, שפּערדטע זיא אללע טהירען דעם הויזעס אב. ער קלאָפּפֿטע רעכט לאנגע, דאָך דיא יונגע פֿרייא ריעף איהם היניים: „ענטפֿערנען זיא זיך, יונגער הערר, דענן וועגן מיין מאנן ניכט היער איזט, פֿינדעט אין דיעזעם הויזע קיין מענש צוטריטט!" דער פֿרעכע באָיאר איילטע אנ'ס פֿענסטער. אים דאָרט מיט דער רייצענדען יודען-פֿרייא איין געשפּרעך אנציקניפּפֿען אונד זיא פֿיר זיך צו געווינגען. דיא פֿרייא גריפֿף נון נאך איינער פּיסטאָלע, איילטע צום פֿענסטער אונד ריעף: „ענטפֿערנען זיא זיך, זאָנסט זינד זיא דעם טאָדעס!" — לאבענד שטיעס דער פֿרעכע מענש דאס פֿענסטער איין, אים געוואלטזאם אינס צימער צו דרינגען. אין דעמזעלבען אייגענבליקע ערפֿאָלגטע איין „קנאלל", אונד דער יונגע באָיאר שטירצטע טאָדט צוזאממען. דיא יודען-פֿרייא וואורדע גאטירליך זאָפֿאָרט געפֿאנגען גענאָממען אונד פֿאָר'ס געריכט געפֿיהרט. וועלכעס יעדאָך דיעזעלבע נאך קורצעם פֿערהאָרע וויעדער אויף פֿרייען פֿוס זעטצטע. זעלבסט דיא רומענישען ריכטער וואוסטען אלזאָ דיעזע יודישע „מאַרדערין אים טוגענד" צו ווירדיגען. דיא יודישען פֿרייען צו ביקארעסט האבען בעשלאָססען, דער יונגען העלדענמיטהיגען פאריזערין איינען בלימען-שטרויס מיט דער איבערשריפֿט: „טוגענד-קראנץ" צו איבערדייכען!

געשעפֿטסבעריכט

וויענער שלאכט-פֿיעה מארקט. דער אויפֿטריעב אויף דעם וויענער שלאכט פֿיעהמארקטע אם 22-טען ד. מ. בעטרוג 3075 שטיק, דאפֿאָן וואַרען: 1909 אונגארישע 441 פּאָלנישע אונד 725 דייטשע, דיא פּרייזע שטעללטע זיך פער 100 ק, : אונגארישע מאסט-אָכסען 51 - 61 גולדען, — פּאָלנישע 51—56 גולד. דייטשע 52—06 גולד. —

פֿעראנטוואָרטליכער רעדאַקטער: מאיר בר"י רייז.

קאָנקורז.

אן דער איזראעליטישען בעצירקס-געמיינדע צו קיסעטאָ איזט דיא שטעללע איינעם פֿאָרבעטערס, דער צוגלייך שוחט ובודק יקירא זיין מוס, אונד איינען קינדערן דען עלעמענטאר-אונטעררינכט צו ערטהיילען האט. פֿאָן ר"ח אייר הבע"ל, צו בעזעטצען. יאהרעס-געהאלט 350 גול' נעבסט פֿרייער וואָהנונג אונד זאָנסטיגען עמאָלומענטען. רעפֿלעקטירענדע וואָללען צום פראָבע-פֿאָרטראג, מיט גוטען צייגניססען פֿערזעהען, היער ערשיינען. נור דעם אקצעפּטירטען ווערדען דיא רייזע-שפּעזען טהיילווייזע פֿערגיטעט.

Kiszető (Temes m.) —

1—3 דער פֿאָרשטאנד.

קאָנקורז.

אן דער היעזיגען איזראעליטישען שטאטוס-קוואָ-אנטע-געמיינדע איזט פֿאָן ר"ח אייר הבע"ל דיא שטעללע איינעם שוחט ובודק יקירא, דער צוגלייך איין גוטער פֿאָרבעטער זיין, אונד פֿאָן אנערקאננטען רבנים קבלה האבען מוס, צו בעזעטצען. מיט דיעזער שטעללע איזט איין יעהרליכער געהאלט פֿאָן 480 גולדען אונד דער גאנצען שחיטה פֿערבונדען, נעבסט איבליכען עמאָלומענטען. — גלייכצייטיג איזט דיא שטעללע איינעם שוחט שני צו בעזעטצען, דער עבען פֿאָן אנערקאננטען ראבבינען קבלה האבען מוס. מיט דעם יעהרליכען געהאלטע פֿאָן 450 גולדען נעבסט עמאָלומענטען. בעווערבער וואָללען איהרע צייגניססע זאממט קבלות ביז לענגסטענס 8-טען אפּריל פֿראנקאָ איינזענדען. נור דעם אקצעפּטירטען ווערדען דיא רייזע-שפּעזען פֿערגיטעט.

מאראָש-וואשארהעלי, אים מערץ 1880.

3—4 דער פֿאָרשטאנד.

קאָנקורז.

אן דער היעזיגען איזראעליטישען קולטוס-געמיינדע איזט דיא שטעללע איינעם פֿאָרבעטערס, דער צוגלייך אויך שוחט ובודק יקירא זיין מוס, ביז דען 18-טען אפּריל, צו בעזעטצען. מיט דיעזער שטעללע איזט איין יאהרעס געהאלט פֿאָן 350 גולדען ע' וו' זאממט גאנצער שחיטה, פֿרייער וואָהנונג, אונד זאָנסטיגען עמאָלומענטען פֿערבונדען. רעפֿלעקטירענדע וואָללען, צום פּראָבע-פֿאָרטראג ערשיינען. — נור דעם אקצעפּטירטען ווערדען דיא רייזע שפּעזען טהיילווייזע פֿערגיטעט.

טאָרקאָש-קאָנישא (טאָראָנטאלער קאָמ.) 1880,

(1—3) דער פֿאָרשטאנד.

קאָנקורז.

איין הויז-לעהרער מיט גוטען צייגניססען, דער אונגארישען אונד דייטשען שפּראכע אין וואָרט אונד שריפֿט מעכטיג איזט, אונד פֿיר דאס אונטערע גימנאזיאום פֿאָרבערייטען קאנן, זאָ אויך העבראעיש חומש רשי אונד נ"ך אונטעררינכטעט, פֿינדעט איינאהמע פֿאָן 15. אפּריל 1880 אויף איין יאהר מיט דעם מאָנאטליכען געהאלטע פֿאָן 12 גולדען זאממט פֿרייער שטאציאָן, ביי יאקאב ענגעלמאנן אין באַליא פּאסט נאַדי - שעליק (זיעבענבירגען). אָפֿפֿערטע ווערדען ביז 10. אפּריל 1880 ענטגעגענגענאָממען.

1—* יאקאב ענגעלמאנן.

קאָנקורז.

געפֿערטיגטער זוכט איינען שוחט ובודק, דער צוגלייך פֿליישהאקערייא פֿערשטעהט אונד אויך קינדער אונטעררינכטען קאנן. יאהרעס-געהאלט 200 גולדען, קאָסט, קוואַרטיער אונד וועשע. זעלבער קאנן זיך אללזאָגלייך מעלדען, דא דיא שטעללע יעטצט פֿרייא איזט.

1—* אדאָלף אדלער,

מארקישיין, פער ווינקאָויצע (סלאוואָניען).

דיא באהן געהט אויך ביז ווינקאָויצע.

פֿרוכט- אונד מעהל-פּרייז-טאבעללע.

פֿריכטע	וויכט פר. הֶעקטאל.	פער 100 קילאגראממ
ווייצען נייער באנאטער	—	—.—
" "	75	13.85—14.—
" "	76	14.05—14.15
" "	77	14.25—14.35
" "	78	14.40—14.50
" "	79	—.—
" "	80	—.—
טהייס	74	—.—
" "	75	13.95—14.05
" "	76	14.15—14.25
" "	77	14.35—14.45
" "	78	14.50—14.60
" "	79	—.—
" "	80	—.—
פעסטער באָדען	74	—.—
" "	75	13.70—13.90
" "	76	14.—14.15
" "	77	14.25—14.30
" "	78	14.35—14.40
" "	79	—.—
" "	80	—.—
וויסעלבורגער	74	—.—
" "	75	—.—
" "	76	14.95—14.05
" "	77	14.15—14.25
" "	78	14.35—14.45
" "	79	14.50—14.60

פֿריכטע	וויכט פר. הֶעקטאל.	פער 100 קילאגראממ
קאָרן	72	10.90—10.75
נערסטע פֿאַלטץ	62	9.50—8.60
נערסטע פֿיטטער	62	8.25—8.—
האַפֿער	41	7.90—7.65
קוקורוץ באנאטער	—	8.70—8.65
אנדערער	73	8.60—8.55
הירזע	—	8.—7.80

טערמין-געשעפֿטע		פער 100 קילאגראממ
ווייצען	פער אקטאבער	—.—
"	"	—.—
"	פֿריהיאהר	14.15
קוקורוץ	"	8.70
נערסטע	"	—.—
האַפֿער	"	7.50
"	"	—.—
רעפּס	"	—.—

באַללען-מעהל		קר.	סל.
נומער 0	דער באַללען צו 100 קילאגראממ מיט זאַק	24	50
" 1		23	70
" 2		22	90
" 3		21	80
" 4		21	—
" 5		20	40
" 6		19	—
" 7		18	60
" 8		18	—
" 8½		17	—
שפּיריטוס: אלטע פעסטער [illegible]		35	—
נייע " קאַרטאָפֿפֿעל		37	—

קורז-טאבעללע פֿאָם 23 מערץ.

געלד-קורז	קר.	סל.
זילבער-אגיאָ	100	—
דוקאטען	5	57
עסטעררייך-אונגארישע 8 גולדען גאָלד-שטיק (20 פראנקס)	9	47
נאפּאָלעאָנדאָר	9	47
דייטשע רייכסבאנקנאָטען	58	25
20 מאַרקשטיקע	11	62
פּאַפּיער-רובעל	1	25
לאָזע.		
1854-ער 4 פּראָצענטיגע שטאאטס-לאָזע	122	25
1860-ער " נאַנצע	128	75
דעטטא " פֿינפֿטעל	131	—
1864-ער לאָזע צו 100 גולדען	173	25
דעטטא " 50 "	171	—
קאַסא רעגולירונגס-לאָזע	29	—
טירקען-לאָזע	16	80
קרעדיט-לאָזע	180	75
קלאַרי-לאָזע צו 40 גולדען	43	25
דאָנוי-דאַמפּפֿשיפֿפֿאַהרטס-לאָזע	107	—
אינסבּרוקער לאָזע	25	—
קעגלעוויטש לאָזע צו 10 גולדען	17	50
קראקויער לאָזע " 20 "	20	25
אָפֿנער לאָזע " 40 "	43	25
פּאַלפֿי לאָזע " 40 "	41	75
רודאָלפֿס-לאָזע " 10 "	20	—
סאַלם-לאָזע " 40 "	51	75
וואַלדשטיינער לאָזע " 20 "	22	25
סט.-גענאָיס לאָזע " 40 "	44	25

לאָזע	קר.	סל.
מאַילענדער לאָזע צו 20 גולדען	25	—
טריעסטער לאָזע " 100 "	123	50
דעטטא " 50 "	62	50
וואַלדשטיין-לאָזע " 20 "	32	75
ווינדישגרעטץ-" " 20 "	37	50
אונגארישע פּרעמיען-לאָזע צו 100 גולד.	115	—
דעטטא צו 50 גולדען	114	50
וויענער לאָזע	120	—
ווערטה-פּאַפּיערע		
אונגארישע גאָלד-רענטע	103	05
אונגארישע גרונדענטלאסטונגען	90	80
טעמעשוואַר-באנאטער	89	50
זיעבענבירגישע	89	—
גאַליציאַשע	99	25
בוקאָווינער	97	40
אונגארישע אייזענבאהן-אנלעהען	119	75
ווייןצעהענט-אבלעזונגס-אבליגאציאָנען	91	50
פּפֿאנדבריעפֿע דער אונגארישען באָדען-קרעדיט צו 5 אייןהאלב פּראָצענט	102	—
דער אונגארישען היפּאָטהעקען-באנק צו 5 פּראָצענט	94	—
דער אונגארישען אללגעמיינען באָדען-קרעדיט-אנשטאלט צו 5 אייןהאלב פּראָצענט	95	—
דעטטא צו 6 פּראָצענט	101	—
דער פעסטער קאָממערציאל-באנק	102	50
דער אָסטבאהן	80	50
דער נאָרד-אָסטבאהן	145	—

Eigenthümer u. verantwortlicher Redacteur: M. REIS.

Budapest, 1880. — Druck v. M. Burian, Waitznerboulevard

אויף דער האנד, דאס עס, אום פאן זיינער טויבשטוממהייט געהיילט צו ווערדען, אויך אין איין כריסטליכעס אינשטיטוט געגעבען ווערדען דארף. דאס קינד דארף יא „מן התורה" נאך נבלות וטרפות געניעסען. אבער פאן 13 יאהרען אויפווערטס — דא פערביעטעט דער „חת"ם סופר" דיא ערציעהונג איינעס טויבשטוממען קינדעס אין איינעם כריסטליכען אינשטיטוטע! נון קאנן אבער דיא אויסבילדונג איינעס טויבשטוממען אונמאגליך שאן ביז צום 13. לעבענס-יאהרע פאללענדעט זיין, וועסהאלב הערר טרעביטש פאללקאממען רעכט האט מיט דער בעהויפטונג, דאס דער „חת"ם סופר" דיא ערציעהונג איינעס טויבשטוממען אין איינעם כריסטליכען אינשטיטוטע ווירקליך פערביעטעט, דא יא דיעזע ערציעהונג איבער דאס 13-טע לעבענס-יאהר דעס קינדעס היננויסרייכט!

נון פראגטע דער מיניסטער: אב דיא תלמוד תורה-שילען אויך קינפטיגהין איים דעם שול-פאנדע איינע סובווענציאן ערהאלטען זאללען? — היעריבער ענטשפאנן זיך איינע לאנגע בעראטהונג: דר' הירשלער, דר' סימאן אונד מארטין שוויגער בעהויפטעטען, דאס נור דיא תלמוד-תורה-שילען אין דען קאנגרעס-געמיינדען איינע סובווענציאן ערהאלטען זאללען, וויל דיעזע איהרען לעהר-פלאן דער רעגיערונג אונטערברייטעט האבען אונד איינענטליכע פארשילען פיר דאס סעמינאר בילדען, ניכט אבער אויך דיא תלמוד תורה-שילען דער ארטהאדאקסען געמיינדען, דיא גאר קיינען אונטעררייכטס-פלאן בעזיצען אונד נור איינפאכע „חדרים" בילדען! — הערר שטאאטס-סעקרעטער טאנארקי זאגטע: עס וועררע בעססער ווענן גאר קיינע תלמוד-תורה אנשטאלט אונטערשטיטצט ווירדע, אללין איך קאנן דען אונטערשיעד צווישען איינער קאנגרעס- אונד איינער ארטהאדאקסען תלמוד תורה ניכט צוגעבען. ענטוועדער ערהאלט קיינע פארטייא איינע אונטערשטיטצונג פיר דיא תלמוד תורה, אדער מאן מוס ביידען פארטייען זאלכע אונטערשטיטצונגען געוועהרען. — הערר מאלנאר בעשטאנד דאראויף, דאס איינע אנשטאלט, וועלכע איהרען לעהר-פלאן דער רעגיערונג ניכט אונטערברייטעט, קיינע סובווענציאנען ערהאלטען מאגע. — דר' הירשלער בעהויפטעט, דאס דיא תלמוד תורה-שילען פאן דען געמיינדען זעלבסט ערהאלטען ווערדען קאננען, וועסהאלב עס שאדע וויא, אויף דיעזע דיא ערטרעגניססע דעס שילפאנדעס צו צערשפליטטערן. — מיניסטער טרעפארט אויסערטע זיינע מיינונג וויא פאלגט: „נאכדעם פיעלע תלמוד תורה-שילען דעסהאלב אינס לעבען געריפען ווארדען, וויל דיא געמיינדען אויף איינע סובווענציאן רעכנעטען, ווערע עס איין אונרעכט, ווענן מאן דיעזען דיא אונטערשטיטצונגען זאגלייך ענטציעהע, אין פאלגע דעססען מעהרערע תלמוד תורה אנשטאלטען צוזאממענשטירצען מיסטען." — הערר אינגנאץ רייך זאגטע היעראויף: נאכדעם דיא קאנגרעסלער פיר איהרע זאגענאננטען „רעליגיאזען אינשטיטוטע", וויא דאס סעמינאר אונד דיא פרעפאראנדיע, בעדייטענדע סוממען ערהאלטען, וועררע עס דאך איין אונרעכט, דען ארטהאדאקסען געמיינדען זעלבסט דיא סובווענציאנען פיר דיא תלמוד תורה צו ענטציעהען!"

הערר טרעפארט ריכטעטע נון איינע פינפטע פראגע אן דיא אנוועזענדען: אב נעמליך דיא ביידען קאנצלייען אויך קינפטיגהין איים דעם שילפאנדע איינע יאהרעס-סובווענציאן ערהאלטען זאללען? — אויך היעריבער ענטשפאנן זיך איינע זעהר לעבהאפטע בעראטהונג. הערר דר' הירשלער שפראך מיט פיעלעם אייפער פיר דיא אבשאפפונג ביידער קאנצלייען, נאכדעם עס נעמליך ניכט געלונגען איזט, אויף גרונדלאגע דעם קאנגרעססעס איינע גלייכארטיגע אונד איינהייטליכע ארגאניזירונג אללער יודען הערבייצופיהרען, זא וועררע עס בעססער, ווענן ביידע קאנצלייען בעזייטיגט ווירדען. דיא יידישען אנגעלעגענהייטען קאננטען, וויא דיא אנגעלעגענהייטען אנדערער קאנפעססיאנען, פאם מיניסטעריום זעלבסט פערוועלטעט ווערדען; (וויא מאכטע אבער דאנן דיא „אויטאנאמיע" בלייבען?) — הערר טרעפארט ערווידערטע היעראויף: עס וועררע גוויס וואינשענסווערטה, ווענן דיא איינהייט דער יודען וויעדער הערגעשטעללט ווערדען קאננטע. עס איזט געוויס, דאס דיא טרעננונג אויך פאן זעלבסט אויפהארען ווירד. דאך היינטע איזט דיא טרעננונג דא אונד יעדע פארטייא האט איהרע קאנצלייא, דיא מיט געוואלט ניכט בעזייטיגט ווערדען קאנן! — דר' סימאן אונד מארטין שוויגער בעהויפטען, דאס דיא קאנצלייא וואהל איהרע בערעכטיגונג האט, וויל זיא פאם קאנגרעססע פיר עוויג ערריכטעט ווארדע, אנדערס ווערע דיא דורכפיהרונגס-קאממיססיאן מיט איהרער קאנצלייא. שאן דער טיטעל: „דורכפיהרונגס-קאממיססיאן" בעווייזט, דאס זיא נור פיר זא לאנגע געוועהלט ווארדע, ביז זיא דיא ארגאניזאציאן דער ארטהאדאקסען דורכגעפיהרט האבען ווירד. דא דיעס בערייטס געשעהען, זא מאגע דיעזעלבע בעזייטיגט ווערדען, אינדעם זינד וויר בערייט, אויך אונזערע איינענע קאנצלייא אויפצוגעבען, ווענן נור דיא ארטהאדאקסע קאנצלייא עבענפאללס בעזייטיגט ווירד, דא נור אויף דיעזע וויזע אלל דיא שטרייטיגקייטען אין דען געמיינדען איין ענדע גענאממען ווערדען!" — —

היעמיט וואר דיא קאנפערענץ איהרע ענדע בעשליססמאססיג צו ענדע. בלאס דער איינע וואונש ווארדע נאך איינמאל הערפארגעהאבען, דאס דיא שול-סובווענציאנס-געזוכע שאן הייער ניכט פאן דען קאנצלייען, זאנדערן פאם מיניסטעריום אללין ערלעדיגט ווערדען, אונד דאס דיא געמיינדען איהרע סובווענציאנען ניכט דורך דיא קאנצלייען, זאנדערן דורך דאס שטייער-אמט ערהאלטען זאללען! —

פערשיעדענע נייאיגקייטען.

* (דיא ענגלישען דעפוטירטען-וואהלען) בעשעפטיגען יעטצט אללע פאליטיקער; דענן זיא ווערדען יעטצט איבער קריעג אונד פריעדען ענטשיידען. ווענן דיא גלאדסטאנע-פארטייא זיעגט אונד גלאדסטאנע ענגלישער מיניסטער-פרעזידענט ווירד, איזט דער פריעדע אונזיכער. וויר וואללען היער בעמערקען, דאס אונטער דען ענגלישען דעפוטירטען-קאנדידאטען ביז יעטצט 11 יודען זינד. אונטער דיעזען 11 יידישען דעפוטירטען-קאנדידאטען בעפינדעט זיך אויך דער יודע יוליאוס פאגעל, וועלכער שאן מיניסטער אין אויסטראליען וואר. —

* (איין אפפער דער דייטשען יודען-העטצע.) וויר האבען בערייטס זיינערצייט מיטגעטהיילט, דאס דער בערלינער האפ-פרעדיגער שטאקער איבעראלל געגען דיא דייטשען יודען פרעדיגטע אונד דיא דייטשען ניכט-יודען געגען דיא יודען העטצטע. אין אללען דייטשען קאפפע- אונד ווירטהס-הייזערן שפראך מאן דאמאלס נור פאן יודען-העטצען. נון ערייגנעטע עס זיך צום שלוסע דעס פאריגען יאהרעס אין בערלין, דאס איינעם אבענדס מעהרערע ניכט-יידישע יינגלינגע עטוואס בעטרינקען אין איינעם ווירטהסהויזע קאמען, איינעם יידישען יינגען מאנן בעגעגנעטען אונד איהם צוריעפען: „דאס איזט אויך זא איין פערפלוכטער יודען-יונגע!" דער יודע וואר נון הערדורך זא איינגערענט, דאס ער איינעם דיעזער איבערמיטהיגען יודען-העטצער איינע אהרפייגע געגעבען. דער געאהרפייגטע פאדערטע דען יידישען יינגען מאנן צו איינעם דועלל אויף. עס קאם צו איינעם אמעריקאנישען דועלל — אונד צום אונגליקע צאג דער יודע דיא שווארצע קוגעל. — עס וועררע נון אין דער מאכט דעס הערויספאדערערס געוועזען, דעם יודען דאס לעבען צו שענקען, דאך ער טהאט עס ניכט, אונד זא בעווירקטע דאס „פאלשע עהר-געפיהל" דעם יודען דעססען טאד. ער הינטערליעס איינען בריעף אן זיינע עלטערן, אין וועלכעם ער איהנען אללעס ערצעהלטע. דאך וואר ער אויך דא צו עהרענהאפט אונד נאננטע דען נאמען דעס הערויספאדערערס ניכט. ער וויינשטע נור, דאס ער דאס לעטצטע אפפער דער שטאמבפאללען יודען-העטצע זיין מאגע. — אלל דאס

יאסעלמאנן! (זאגטע ער ליזע) העטטעסט דוא מיר דיעזען בריעף אין דייטשלאנד איבעררייכט, זא העטטע ער דיר איינע גוטע איבערנאהמע ביא מיר געוויזען. היער אין שפאניען ווייהעט ער דיך דעם טאדע."

„זא לאססע מיך טאדטען, מאיעסטעט, בעשטעטיגע אבער צופאר מיינען ברידערן אין דייטשלאנד איהרע רעכטע, פריווילעגיען אונד שוטצבריעפע, וויא עס אללע דייטשען קאיזער געטהאן האבען פאן קארל דעם גראססען, ביז צו קאיזער מאקסימיליאן."

„יא, האבען אללע דייטשען קאיזער דיעזע פריווילעגיען אונד שוטצבריעפע גענעהמיגט?"

„אללע, מאיעסטעט, אללע! וויר בעזיטצען דיא עטטליכען פריווילעגיען אונד שוטצבריעפע, 46 אן דער צאהל; זיא בעפינדען זיך אים ארכיווע דער יידישען געמיינדע צו פראנקפורט אם מאין, איך האפפע דיא עהרע צו האבען, זיא דארט איירער מאיעסטעט פארצולעגען."

„דוא פערגעססעסט, דאס איך דיך היער פערברעננען לאססען מוס."

„מוס? איירע מאיעסטעט זינד דער מאכטיגסטע הערר אויף ערדען. איירע מאיעסטעט מיססען ניכטס."

„זאגען וויר אלזא, דאס איך דיך פערברעננען לאססען ווערדע."

„ווענן עס איירער מאיעסטעט וויללע איזט — איך בין בערייט, מיין לעבען הינצוגעבען, ווענן נור מיינע ברידער אים פאטערלאנדע געשיטצט ווערדען."

„ווארום האסט דוא ניכט געווארטעט מיט דער איבערגאבע דיעזעס בריעפעס, ביז איך נאך דייטשלאנד קאממע? שאן אים מאי ווערדע איך שפאניען פערלאססען אונד נאך אין דיעזעם יאהרע איינען רייכסטאג אין ווארמס אבהאלטען." —

„מאיעסטעט! אונזערע פיינדע זינד טהעטיג אונד אייפריג. מאן ערצעהלטע אונס, דיא דאמיניקאנער פאן קאלן ווירדען איינע דעפוטאציאן אן איירע מאיעסטעט היעהער-זענדען, אום איירער מאיעסטעט דאס פערשפרעכען אבצונעהמען, דיא אינקוויזיציאן נאך שפאנישעם מוסטער אין דייטשלאנד איינצופיהרען, דא גלויבטע עס, איהנען צופארצוקאממען, אונד איך, איך האבע מיין לעבען געגען איינזעטצען, אום גנאדע אונד שוטץ פאן היגרעסטווערדען מיינער ברידער אונד פערוואנדטען אבצושוועהרען."

דער קאיזער וואר דען יודען שארף אונד דורכדרינגענד אן אונד זאגטע: „מאנן! זאגע מיר דיא וואהרהייט, פירכטעסט דוא ווירקליך, דאס איך דיך דעם הענקער איבערליעפערן ווערדע?"

„ניין, מאיעסטעט, איך פירכטע דאס ניכט. אלס מיינע ברידער אונד פריינדע מיך פאן דער רייזע נאך שפאניען אבהאלטען וואללטען, דא שפראך איך: איזט עס ניכט איין נאטירליך, הייליג געבאט, דער לעבענסוויללינגען פערפיגונג איינעס טהייערען פערוואנדטען נאכצוקאממען (מצוה לקיים דברי המת)? אונד מיינט איהר, אונזער ערהאבענער קאיזער קארל, דער ענקעל אונזערעס געליעבטען בעשיטצערס מאקסימיליאן, ווירדע מיך ניכט, נאך דעם וואונשע דעס טהייערען גראספאטערס, אין דער ווירדע, דיא מיר דיעזער ערטהיילטע, בעשיטצען?"

„אונד דיעזער פערזאן, דער דיך בעהערבערגט אונד דיך ביא מיר איינגעפיהרט האט — אין בעצוג אויף איהן האבע איך קיינע לעבענסוויללינגע פערפיגונג מיינעס זעליגען גראספאטערס צו רעספעקטירען, האסט דוא ניכט ערוואגען, דאס דוא איהן אונד דיא זיינינגען אין דען פערדאכט ברינגסט, אים געהיימען יודע צו זיין, וואס נאך דען שטרענגען געזעטצען דיעזעס לאנדעס מיט דעם טאדע בעשטראפט ווירד?"

„וואהל האבע איך עס ערוואגען, מאיעסטעט; אבער איך האפפע אויך פיר איהן איירער מאיעסטעט גנאדע צו ערלאנגען."

„דוא פערלאנגסט פיעל, יאסעלמאנן!"

„דיא גנאדע דעס קאיזערס איזט אונערשאפפליך, אונערמעסליך. ווארום זאלל זיא אונס ארמען, פערפאלגטען ניכט צו טהייל ווערדען, דאמיט וויר רוהיג אונד פריעדליך וואהנען, וויא וויר געוואהנט האבען אונטער דעם שוטצע דעס גראספאטערס איירער קאיזערליכען מאיעסטעט?"

„קאננסט דוא מיר איינען שוטצבריעף צייגען, דען איינער מיינער פארפאהרען אים ווייבע צו אייערן גונסטען ערלאססען?" — —

„מאיעסטעט, איך האבע איינען זאלכען מיטגעבראכט ער איזט פאם קאיזער ווענצעל פיר דיא יודען אים עלזאס אויסגעפערטיגט."

קארל נאהם דען שוטצבריעף אונד לאז איהן אויפמערקזאם דורך אונד זאגטע דאנן: „גוט! איך געבע דיר מיין קאיזערליכעס ווארט, דאס איך אויך דיא אלטען שוטצבריעפע בעשטעטיגען ווערדע. אויך ווערדע איך דיך אין דיינער ווירדע אלס בעפעהלסהאבער אונד רעגיערער דער געזאממטען יודענהייט דייטשער נאציאן בעשטעטיגען. אבער ניכט היער, זאנדערן אויף דייטשעם באדען."

(פארטזעטצונג פאלגט.)

אין איינארן קיינע איינענע טויבשטוממען-אנשטאלט בעזיטצען!" —

הערר דר' הירשלער זאגטע היערויף: „וויר ערזעהען אויס דיעזער אויסאיינאנדערזעטצונג, דאס צווישען דעם וויענער אונד דעם פעסטער טויבשטוממען-אינשטיטוטע איין „רעליגיאזער אונטערשיעד" ניכט פאָרהאנדען. דיא אָרטהאָדאָקסען וואָללען יעדאך בלאָס דעסהאלב עהער דאס וויענער אלס דאס פעסטער אינשטיטוט, וויל געגען דיא קאָנגרעס-ראבבינער, קאָנגרעס-שוחטים אונד קאָנגרעס-אינשטיטוטע איין „ווערדיקט" (איסור) אויסגעשפראָכען ווארדע, וואס געגען וויען ניכט געשעהען איזט! (אונס שיינט דאס גאנצע אונבעגרייפליך, דא דער „איסור" געגען דיא וויענער געמיינדע אונד דערען אינשטיטוטע פאָן איינער פיעל גראָסערן אנצאהל ראבבינען אויסגעשפראָכען ווארדע, אלס דער אונגארישע „איסור". אלס נעמליך אין וויען דער פלאן געפאסט ווארדע, דיא געבעטע וועגען „ביאת המשיח" אבצושאפפען, דא זאממעלטע הערר ראבבינער שפיטצער אין וויען איבער 400 אונטערשריפטען פאָן אינ- אונד אויסלענדישען ראבבינען, דיא עס פייערליך אויסשפראַכען, דאס דיא איזראעליטישע געמיינדע וויענס דען באָדען דעם יודענטהומס גענצליך פערלאססען האט. דער „איסור" געגען דאס סעמינאר אונד געגען דען קאָנגרעס איזט היינגעגען בלאָס פאָן דען מייסטען ארטהאָדאָקסען ראבבינען אונגארנס אונטערצייכנעט. עס איזט אלזא איינזייטיג, דאס נור געגען דאס פעסטער, ניכט אבער אויך געגען דאס וויענער אינשטיטוט איין „איסור" בעשטעהט, דא געגען דאס וויענער אינשטיטוט אין נאך ווייט געוואלטיגערער איסור פאָרהאַנדען!)

נאכדעם הערר מארטין שייגער פערזיכערטע, דאס ער דאס וויענער אינשטיטוט גענוי קעננע, אונד דאס אין דעם פעסטער אינשטיטוטע דיא רעליגיאזען זאטצונגען אונד געברייכע מיט גראָסערער געוויססענהאפטיגקייט בעאָבאַכטעט ווערדען — זאגטע הערר אלאדאר מאָלנאר: „איך ווייס איבערהויפט ניכט, וויא דיא ערציעהונג דער טויבשטוממען קינדער אלס רעליגיאזע אנגעלעגענהייט בעטראכטעט ווערדען דארף. אין וועלכעם פאללע מיססטע יא דיא ערציעהונג דער קינדער איבערהויפט אלס רעליגיאזע אנגעלעגענהייט געלטען. איך פראגע אבער: וויא קאנן דאנן דאס מיניסטעריום דיא יודישען פאָלקס-שולען איבערוואכען, דא עס זיך יא אין רעליגיאזע אנגעלעגענהייטען ניכט היניינמישען דארף!"

הערר איגנאץ הירש זאגטע היערויף: „אין זיינער עקסצעללענץ, דעם הערן קולטוסמיניסטער זעהען וויר דען וואהרען בעשיטצער דער רעליגיאן. זיינע עקסצעללענץ בעהאלט זיך בלאס דאס „אָבער-אויפזיכטס-רעכט" בעפאָר, ער לאססט אונס אבער זאָגסט אין רוהע אונד מישט זיך אין אונזערע אנגעלעגענהייטען ניכט. איבריגענס שטעהט יא אין אונזערעם אָרטהאָדאָקסען לאנדעס-אָרגאניזאציאָנס-שטאטוטע, דאס פיר דען פאָלקס-שול-אונטערריכט דיא לאנדעס-געזעטצע מאסגעבענד זינד."

הערר אלאדאר מאָלנאר האָב היערויף הערפאָר, דאס נאכדעם דער רייכסטאג זיינען אנטראג אויך בעציגליך דער טויב-שטוממען קינדער אנגענאממען, זאָ דארף דאס וויענער אינשטיטוט אים דעם אונגארישען שול-פאָנדע מעהר קיינע אונטערשטיטצונג ערהאלטען, דאמיט יודיש-אונגארישע קינדער ניכט נאך וויען צור אויסבילדונג געשיקט ווערדען. דער רייכסטאג האט אינדעס ניכט בעשטיממט, וועלכעס טויבשטוממען-אינשטיטוט דיא אונטערשטיטצונג ערהאלטען זאלל; ווען אלזאָ דיא ארטהאָדאָקסען דאס פעסטער איזראעליטישע טויבשטוממען-אינשטיטוט ניכט בעניטצען וואָללען, זאָ העטטע איך ניכטס דאגעגען, ווען דיעזע אונטערשטיטצונג דעם וואיטצענער כריסטליכען טויבשטוממען-אינשטיטוטע צוגעווענדעט ווירדע; היעמיט ווערע פיעללייכט דער אויסוועג געפונדען, אום דאס געוויססען דער אָרטהאָדאָקסען צו בערוהיגען.

מיניסטער טרעפאָרט פראגט נון: אָב דיא אָרטהאָדאָקסען איהרע טויבשטוממען קינדער, אויס רעליגיאזען גרינדען, ליעבער דעם כריסטליכען אינשטיטוטע אין וואיטצען, אלס דעם איזראעליטישען אינשטיטוטע אין פעסט אנפערטרויען ווירדען? — הערר דייך ערווידערטע היערויף: וואס איינצעלנע טהון, דאריבער קיממערע איך מיך ניכט, איך ווערדע נור, דאס ווען מאן איינען ביטראג אן איין טויבשטוממען-אינשטיטוט אויס דעם יודישען שול-פאָנד לייסטעט, דערזעלבע איינעם זאָלכען אינשטיטוטע צוערקאננט ווערדען מיססטע, דאס פאָן זעממטליכען איזראעליטען בעניטצט ווערדען דארף.

הערר אלאדאר מאָלנאר פראגטע נון: „מאָכטען עס דיא אָרטהאָדאָקסען פאָרציעהען, איהרע קינדער טויבשטום צו לאססען, בעפאָר זיא דיעזעלבען דעם פעסטער אָדער וואיטצנער אינשטיטוטע אנפערטרויען?"

יעטצט ערהאָב זיך דער גרייזע אונד טאלמודיש-געלעהרטע הערר מארקוס טרעביטש אונד זאגטע פייערליך: מיינע הערען! זיא ווערדען וואהל אללע דען נאמען דעם וועלטבעריהמטען ר' משה סופר אים פרעסבורג געהאָרט האבען; דיעזען פראגטע איינסט איין יודע אים טעמעשוואר: אָב ער זיין טויבשטוממעס קינד אין דאס וויענער אינשטיטוט שיקען זאלל, אָדער אָב עס פאָן רעליגיאזען געזיכטספונקטע פאָרציעהען זייא, דאס דיעזעס קינד טויבשטום בלייבע? איך אים דער טירקייא ריכטעטע איין יודע אן דען וועלטבעריהמטען ר' משה סופר דיא פראגע: אָב ער זיינע טאָכטער אין איינע ניכט-יודישע שולע שיקען דירפע? אונד וויא לייטעטע דיא אנטוואָרט אויף ביידע פראגען ערווידערטע דיעזער לעהרער פאָן גאנץ איזראעל גאנץ ענטשיעדען: „ניין!" — ער זאגטע נעמליך: וויאָ עס זיך אום דיא ערהאלטונג איינעס לעבענס (פקוח נפש) האנדעלט, דא דירפען וויר אויף געבאָטע אונד פערבאָטע ניכט אכטען. וויר דירפען אין דיעזעם פאללע „טרפות" געניעסען? וויר דירפען אם „שבת קדש" פייער אנצינדען אונד קאָכען. דא זיך אבער ביא ערציעהונג דער קינדער ניכט אום איינע „לעבענס-געפאהר" האנדעלט, זאָ דירפען וויר היעביא אויך דאס גערינגסטע רעליגיאזע בעדענקען ניכט אונבעאבאכטעט לאססען. העטטע יעמאנד מיך אלס פריוואטמאנן געפראגט: אָב עס איהם געשטאטטעט זייא, זיין טויבשטוממעס קינד אין דאס וואיטצנער אינשטיטוט צו געבען, איך ווירדע געוויס געאנטוואָרטעט האבען: „יא!" אללין עס ליעגט נון איינע ענטשיידונג דעם חת"ם סופר פאָר, דיא דיעזעס פערביעטעט. דא מיססען וויר אבער אללע רעשפעקטפאָלל שווייגען. מיינע הערען! איך מאָכטע גערנע איינען מענשען אויף דיעזער וועלט זעהען, דער עס וואגען ווירדע, דיעזען אונשטערבליכען לעהרער איזראעלס צו קריטיזירען!"

דיא אויסאיינאנדערזעטצונג דעם הערן מארקוס טרעביטש, דער איין פראָממער, קלוגער, בעזאָננענער מאנן אונד איין „למדן מופלג" איזט, מאכטע איינען אים זאָ גינסטיגערן איינדרוק, אלס יעדער אנערקעננען מיססטע, דאס דערזעלבע ווירקליך אויס איננערער איבערצייגונג אונד אָהנע יעדע קינסטעלייא געשפראָכען האט. היעמיט וואַרען דיא פערהאנדלונגען איבער דיא דריטטע פראגע בעענדעט. (אין איינער בעמערקונג דעם „פעסטער ללאָיד" ווירד טראָטצדעם פערזוכט, דער דיעספעלליגע בעהויפטונג דעם הערן טרעביטש ענטגעגענצוטרעטען אונד נאכצוווייזען, דאס ר' משה סופר אין עבען ענטגעגענגעזעטצטעם זיננע ענטשיעדען האט. אין דען שאלות ותשובות חת"ם סופר, חלק חושן משפט, תשובה פ"ג, הייסט עס נעמליך, דאס יודישע טויבשטוממע קינדער ביז צו איהרעם 13. לעבענסיאהרע אויך אין איינעם כריסטליכען אינשטיטוטע ערצאָגען ווערדען מאָגען, זעלבסט ווען דיעזעלבען געצוואונגען ווערדען, דאָרט „ניכט-כשר-קאָסט" צו געניעסען! — וויר גלייבען יעדאך, דאס דיעזע ווידערלעגונג איינע רעכט שוואכע זייא. עס איזט דער אנגעפיהרטע אויסשפרוך קיינע ווידערלעגונג, זאָנדערן פיעלמעהר איינע בעשטעטיגונג פיר דיא בעהויפטונג דעם הערן טרעביטש. פאָר דעם 13. יאהרע, דא דאס קינד נאך ניכט „בר מצוה", ליעגט עס וואָהל

פאָלליעטאָן.

רעטטונג דער יודען.

(40-סטע פאָרטזעטצונג.)

„גוט (זאגטע קאיזער קארל צו דאָן פעדען), געהע הין אונד רופע איהן, זאגע איהם, ער זאלל זאגלייך קאממען; איך בין בעגיעריג, דען בריעף מיינעס גראָספאטערס צו לעזען."

דאָן פעדען איילטע נאך הויזע.

„דאָן יאָסעלמאנן, (זאגטע ער) איהר זאללט איילינג פאָר דעם קאיזער ערשיינען, אָ, געבע גאָטט אייך גנאדע פאָר דעם האָהען הערן, איהר פינדעט איהן ניכט אין גינסטיגער שטיממונג פיר דיא יודען, דייטשע דאָמיניקאנער וואַרען ביא איהם אונד האבען איהן ערצירנט, דיא אינקוויזיציאָן אין דייטשלאנד איינצופיהרען געגען דיא קעטצער אונד געגען דיא יודען."

ר' יאָסעלמאנן ערציטטערטע, אלס ער דאס האָרטע, ער פיהלטע, דער וויכטיגסטע אויגענבליק זיינעס לעבענס וואר געקאממען, וויא קאָננטע ער פאָר דען געגען דיא יודען איינגענאממענען קאיזער טרעטען!

„אונד דער קאיזער?" פראגטע ר' יאָסעלמאנן.

„דער קאיזער האט פערשפראָכען, איהנען מאָרגען אנטוואָרט צו זאגען."

„אָ, דא איזט עס האָכסטע צייט, דאס איך אונטער גאָטטליכעם בייסטאנדע גנאדע ערלאנגע פיר מיך אונד מיינע ברידער!"

„דאָן יאָסעלמאנן, וויר פאָהרען, איך מיין לעבען איזט אין געפאָהר!"

„פירכטעט ניכט, דאָן פעדען, — דער גאָטט, דער דניאל אים דער לאווענגרובע אונד חנניה מישאל ועזריה אונפערזעהרט אים דעם גליהענדען קאלקאָפען האט הערפאָרגעהען לאססען, ער ווירד אויך אונס ערעטטען."

ר' יאָסעלמאנן ערשיען נון אין אודיענץ פאָר דעם קאיזער קארל.

„איהר נעננט אייך יאָסעלמאנן פאָן ראָסהיים?" פראגטע דער קאיזער דען זיך טיעף פערביינגענדען.

„דאס איזט דער נאמע דעם אונטערטהעניגסטען קנעכטעס אייערער מאיעסטעט."

„איזט ראָסהיים איין שלאָס אָדער איינע שטאדט?"

„עס איזט איינע קליינע שטאדט אין דער נעהע פאָן שטראָסבורג."

„אונד איהר זייד דער געביעטער דיעזער שטאדט?"

„איך בין איין יודע, מאיעסטעט, אונד בין אין ראָסהיים געבאָרען."

„איין יודע? אונגליקליכער, וויססט איהר, דאס איהר דעם טאָדע פערפאללען זייד, דאס עס מיינע פפליכט איזט, נאך דען געזעטצען דיעזעס לאנדעס, אייך זאָפאָרט דער אינקוויזיציאָן אויסצוליעפערן, דיא אייך פערברעננען לאססען ווירד?"

„איך ווייס עס, מאיעסטעט."

„אונד וויא קאָננט איהר דיא קיהנהייט האבען, פאָר דען קאיזער פאָן שפאניען הינצוטרעטען אונד צו שפרעכען: היער בין איך, איין מענש, דען מאן פערברעננען לאססען מוס?"

„אייערע מאיעסטעט קאָננען דאראוס ערזעהען, וויא וויכטיג דיא אנגעלעגענהייט איזט, דיא איך אייערער מאיעסטעט פאָרצוטראגען האבע, דא איך מיין לעבען פיר ניכטס אכטע, אום פאָר אייערער מאיעסטעט ערשיינען צו דירפען. אייערע מאיעסטעט זינד דער מעכטיגסטע הערשער דער וועלט, אונד פאָר גאָטטעס אללמעכטיגעם הייליגעם אנטליטצע דאך נור איין מענש וויא אנדערע מענשען, אויך איך בין איין מענש, מאיעסטעט, אים עבענבילדע גאָטטעס ערשאפפען, אונד איך זאלל פערבראננט ווערדען, איינעם שימפפליכען טאָדעס שטערבען, וויל איך דען באָדען דיעזעס לאנדעס בעטרעטען האבע, אום מיך מיינעם קאיזער אונד שוטצהערן, דעם פערטרעטער דעם אללמעכטיגען גאָטטעס אויף ערדען, צו פיסען צו ווערפען?"

„איך האבע דיעזעס געזעטץ ניכט ערלאססען; אבער עס בעשטעהט צו רעכט."

„אונד זאָלכע גראַוזאַמע געזעטצע וואָללטען אונזערע פיינדע אויך אים דייטשען פאטערלאנדע הערפאָררופען; אויך מיינען ערדען וואָננע אונד בעשיטצער, מיינען גנעדיגען קאיזער מאקסימיליאן וואָללטען זיא צו זאָלכען האַרטען מאסרעגעלן פעראנלאססען; ער אבער וואר אונס איממער איין גנעדיגער שירמהערר."

„דיא האבט איינען בריעף פאָן מיינעם גראָס-פאטער אן מיך?" פראגטע דער קאיזער.

„היער איזט ער."

דער קאיזער נאהם דען בריעף אונד לאז; זיינע אויגען רוהטען מיט וואָהלגעפאללען אויף דען איהם זאָ זעהר בעקאננטען שריפטציגען, דיא אויגען דעם קאיזערס, דיא נאך עבען זאָ שטירמיש געבליטצט האטטען, וואורדען מילדע.

„דיא גוטער גראָספאטער (שפראך ער פאָר זיך הין) דיא האטטעסט קיינען וועהלגעפעלליגערן ווילען, אלס דאס איך דיין נאכפאָלגער ווערדען זאלל?"